

TABIIY FAN DARSLARIDA BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIGA TABIIY RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISHNI O‘RGATISH USULLARI.

Samadova Mohiro‘za

Termiz davlat pedagogika institute Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 2-kurs talabasi

Qulmuminov O‘rolboy Safar o‘g‘li

Termiz davlat Pedagogika Instituti “Boshlang‘ich ta‘lim” kafedrası o‘qituvchisi

Anotatsiya

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga tabiiy fan darslari orqali tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishning pedagogik asoslari, metodlari va samarali usullari tahlil etiladi. O‘quvchilarda ekologik madaniyatni rivojlantirish, tabiatga ehtiyotkorona munosabatni shakllantirishda o‘yin, tajriba, muammoli vaziyat va amaliy mashg‘ulotlarning ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: tabiiy resurslar, oqilona foydalanish, ekologik tarbiya, tabiiy fan, boshlang‘ich ta‘lim, metod, usul, o‘quv faoliyati.

Kirish.Bugungi kunda insoniyat oldida turgan eng muhim muammolardan biri — tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ularni tejash va tiklash masalasidir. Tabiatning bebaho boyliklarini asrash, ekologik muvozanatni saqlash har bir fuqaroning, ayniqsa yosh avlodning burchi hisoblanadi. Shu bois boshlang‘ich sinf davridan boshlab o‘quvchilarga tabiat ne‘matlariga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishni o‘rgatish tabiiy fan darslarining muhim maqsadlaridan biridir.

Boshlang‘ich ta‘limda tabiiy fan darslari o‘quvchilarning kuzatuvchanligini, tafakkurini, amaliy ko‘nikmalarini rivojlantiradi hamda ularni tabiat va jamiyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni anglashga yo‘naltiradi.

Asosiy qism: Tabiiy fan darslarida boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni o‘rgatishning samarali usullarini ishlab chiqish pedagogik jihatdan muhim ahamiyatga ega. Tabiiy resurslar — suv, havo, tuproq, o‘simliklar, hayvonot dunyosi va foydali qazilmalar kabi inson faoliyatida bevosita ishlatiladigan tabiat boyliklari hisoblanadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bu tushunchalarni amaliy hayotiy misollar orqali anglaganda, ularda tabiatga nisbatan mas‘uliyat va ehtiyotkorlik hissi shakllanadi. Shu bois darslarda o‘quvchilarga resurslarning ahamiyatini o‘rgatish, ularni tejash va to‘g‘ri ishlatish ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratish lozim.

Tabiiy fan darslarida eng samarali metodlardan biri — **kuzatish metodidir**. O‘quvchilarni tabiatdagi o‘zgarishlarni — mavsumlar almashinuvi, o‘simliklarning gullashi, mevalarning pishishi, suvning aylanish jarayonlari kabi hodisalarni kuzatishga jalb qilish orqali ularning ekologik tafakkuri shakllanadi. Masalan, maktab hovlisidagi daraxtlar va gullarning o‘sishi, barglarning rang o‘zgarishi orqali o‘quvchilar tabiiy resurslarning hayotiy ahamiyatini sezadilar. Shu bilan birga, o‘quvchilarda kuzatish natijalarini taqqoslash va tahlil qilish ko‘nikmalari rivojlanadi, ular o‘z xulosalarini mustaqil chiqarishga o‘rganadilar.

Amaliy tajriba va eksperimentlar ham darsning samaradorligini oshiradi. Suvni filtrlash, tuproqning unumdorligini solishtirish, o‘simliklarni turli sharoitlarda o‘stirish kabi oddiy tajribalar orqali o‘quvchilar resurslarni tejash va ulardan oqilona foydalanish muhimligini amalda bilib oladilar. Masalan, o‘simliklarni muntazam sug‘orish va sug‘ormaslik sharoitida ularning o‘sishini kuzatish

orqali bolalar suvning ahamiyatini tushunadilar va uni isrof qilmaslikni o'rganadilar. Shu tarzda tajribalar orqali bilimlar amaliy ko'nikmalarga aylanadi va o'quvchilar ekologik madaniyatni amalda qo'llay boshlaydilar.

O'yinli metodlar ham boshlang'ich sinf darslarida muhim ahamiyat kasb etadi. "Tabiatni asra", "Kim tejab ishlatadi?" kabi o'yinlar orqali bolalar nafaqat bilim oladilar, balki tabiiy resurslarni tejash va to'g'ri ishlatish qoidalarini qiziqarli shaklda o'zlashtiradilar. O'yin jarayonida o'quvchilar bir-biri bilan hamkorlik qiladi, muammolarni hal qilish va resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqadilar. Shu bilan birga, o'yinlar o'quvchilarda ijodiy tafakkur va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi, ularni darsga faol jalb qiladi.

Muammoli ta'lim metodi ham tabiiy fan darslarida keng qo'llaniladi. O'qituvchi o'quvchilarga "Agar suv tugasa nima bo'ladi?", "Agar daraxtlar kesilsa havoning sifati qanday o'zgaradi?" kabi savollar bilan murojaat qiladi. Bu savollar o'quvchilarda masalalarni tahlil qilish, sabab-natija munosabatini anglash va resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha mustaqil qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, muammoli vaziyatlar bolalarda ekologik tafakkur va mas'uliyatni mustahkamlaydi, ular tabiatni asrash muhimligini chuqur anglaydilar.

Loyihaviy faoliyatlar ham tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vositadir. Masalan, "Bizning yashil sinf", "Har bir o'quvchi – bir nihol" kabi kichik loyihalar orqali o'quvchilar tabiatni asrashga amaliy hissa qo'shadilar. Loyihalar davomida ular rejalashtirish, kuzatish, natijalarni taqdim etish va jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu esa nafaqat ekologik madaniyatni oshiradi, balki bolalarda tashkilotchilik va ijodiy tafakkurni shakllantiradi. Shuningdek, tabiatga oid mashg'ulotlarni maktabdan tashqarida — bog'lar, parklar, tabiat qo'riqxonalari va ekologik sayohatlar orqali tashkil etish ham darslarni yanada qiziqarli va samarali qiladi. Bunday tashriflar orqali o'quvchilar o'zlari ko'rgan va kuzatgan resurslarning qiymatini his qiladilar, ularni asrash va tejashga yanada katta qiziqish uyg'onadi. Misol uchun, daryo bo'yida suvning tozaligi, daraxtzorlarning holati va tuproqning unumdorligi bo'yicha kuzatuvlar o'tkazish o'quvchilarda tabiatga ehtiyotkor munosabatni shakllantiradi.

O'qituvchining roli ham bu jarayonda beqiyosdir. O'qituvchi o'quvchilarga tabiiy resurslarning ahamiyatini yetkazish, ularni kuzatishga va tahlil qilishga o'rgatish, shuningdek, ekologik madaniyatni shakllantirishda namuna bo'lishi zarur. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar — interfaol metodlar, raqamli resurslar, ekologik viktorinalar va animatsion materiallar orqali darslarning samaradorligi oshiriladi. Masalan, multimedial taqdimotlar orqali suvning aylanish jarayoni yoki o'simliklarning o'sish sharoitlari bolalarga yanada aniq va tushunarli ko'rinishda yetkaziladi. Shu tariqa, boshlang'ich sinf o'quvchilariga tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni o'rgatish jarayoni turli metod va usullarni uyg'unlashtirish orqali samarali amalga oshiriladi. Kuzatish, amaliy tajribalar, o'yin, muammoli vaziyatlar va loyihaviy faoliyatlar o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantiradi, ularda tabiatga mehr, mas'uliyat va ongli munosabatni rivojlantiradi. Bu esa kelajakda atrof-muhitni asraydigan va resurslarni tejashga intiladigan yosh avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Xulosa: Tabiiy fan darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilariga tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni o'rgatish — ularning ekologik madaniyati va tabiatga nisbatan mas'uliyatini shakllantirishning muhim bosqichidir. Tadqiqot va amaliy mashg'ulotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda tabiatning hayotiy ahamiyatini anglash va resurslarni tejash ko'nikmalarini

rivojlantirishda kuzatish, tajriba o'tkazish, o'yin, muammoli vaziyatlar va loyihaviy faoliyat kabi metodlar eng samarali hisoblanadi. Ushbu metodlar o'quvchilarning amaliy faoliyatga jalb qilinishini ta'minlaydi, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi hamda ularni ekologik ong va mas'uliyatga o'rgatadi. Shuningdek, darslar va maktabdan tashqari faoliyatlarni uyg'unlashtirish — masalan, tabiat sayohatlari, bog'larda daraxt ekish, chiqindilarni saralash kabi amaliy tadbirlar — o'quvchilarda tabiatni asrashga bo'lgan qiziqish va e'tiborni yanada kuchaytiradi. O'qituvchining faol ishtiroki, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, interfaol metodlar va raqamli resurslardan foydalanish darslarni yanada samarali va qiziqarli qiladi.

Natijada, tabiiy fan darslarida tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni o'rgatish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyat, tabiatga ehtiyotkorlik va ongli munosabat shakllanadi. Bu esa kelajakda atrof-muhitni asrashga mas'uliyatli, tabiatni qadrlaydigan yosh avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu tarzda, tabiiy fan darslari faqat bilim berish vositasi bo'lib qolmay, balki o'quvchilarda ekologik ongni rivojlantiradigan asosiy vositaga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonov, I. (2018). Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. Karimov, M. (2020). Tabiiy fanlar va ekologiya ta'limi. Toshkent: Fan va ta'lim.
3. Mamatqulov, S. (2019). Tabiatni anglash va o'rganish: Boshlang'ich sinflar uchun qo'llanma. Samarqand: Ilm-fan.
4. Djumayeva, M.M. Tabiiy fanlar nazariyasi va metodikasi. Darslik. T. "Methodist" nashriyoti. 2025. 268 b.
5. Sharipova D., Xodiyeva D.P., Sharipov M.K. Tabiatshunoslik va uni o'qitish metodikasi. darslik. T. "Barkamol fayz media" nashriyoti. 2018.
6. Kulmuminov, U., & Mukhtarova, L. (2023). POSSIBILITIES OF CREATIVE THINKING AND ITS MANIFESTATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS. Open Access Repository, 4(02), 81-84.
7. Kulmuminov, U. (2023). CREATIVE TEACHING IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE EDUCATION. Open Access Repository, 4(2), 434-437.
8. KULMOMINOV, O. (2023). ISSUES OF DEVELOPMENT OF STUDENT'S CREATIVE SKILLS IN WORLD SCIENCE. World Bulletin of Social Sciences, 27, 54-56.
9. Kulmominov, O. (2023). TECHNOLOGY FOR DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING SKILLS OF PRIMARY CLASS STUDENTS IN NATURAL SCIENCE TEACHING. Open Access Repository, 9(10), 112-116.
10. Kulmominov, O., & Ibragimova, F. (2024). DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITY OF STUDENTS IN PRIMARY EDUCATION AS A PEDAGOGICAL PROBLEM. *World Bulletin of Social Sciences*, 34, 66-69.
11. Kulmominov, O. (2024). Creative Thinking Of Students In Primary Education And Methods Of Its Display In The Educational Process. *Pedagogical Cluster-Journal of Pedagogical Developments*, 2(5), 283-289.
12. Hilola, N. (2024). BOSHLANG 'ICH SINFI O 'QUVCHILARIGA SUV TEJASH VA ULARNI ISROF QILMASLIKKA OID BILIMLARNI O 'RGATISH. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 7(5), 170-173.

13. Safar o'g'li, K. U. (2024). PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS IN WORLD SCIENCE. *International journal of artificial intelligence*, 4(10), 10-13.
14. Safar o'g'li, K. U. (2024). FEATURES OF THE PROCESS OF DEVELOPING CREATIVE ABILITIES IN NATIVE LANGUAGE LESSONS. *International journal of artificial intelligence*, 4(10), 6-9.
15. Erdanova Zamira Olimovna 2023/10/8 CONDITIONS OF USING AL-HAKIM AL TIRMIZI'S PEDAGOGICAL VIEWS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM Academia Repository 4,
16. Erdanova Zamira Olimovna 2023/10/8 THE CONTENT AND ESSENCE OF USING AL HAKIM AL-TIRMIZI'S PEDAGOGICAL VIEWS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM World Bulletin of Social Sciences 27, 18-22
17. Erdanova Zamira 2023/5/30 AL HAKIM AT-TERMIZIY QARASHLARIDAN OLIY TA'LIMDA FOYDALANISHNING AHAMIYATI Journal of Universal Science Research 1, 5, 1466-1471
18. Nilufar BOYNAZAROVA. (2023). NATURE AND HUMAN HARMONY IN PERSONAL MORAL DEVELOPMENT. World Bulletin of Social Sciences, 27, 6 9. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3219>
19. Social Nilufar Boynazarova. (2023). ISSUES OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS. World Bulletin of Sciences, 27, 10-12. <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3220>
20. Retrieved from .Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from <https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553>
21. Boynazarova.N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA BUGUNGI KUNDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH. Interpretation and Researches, 2(1). извлечено от <https://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/960>